

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ELM VƏ TƏHSİL NAZİRLİYİ
ÜZEYİR HAC İBƏYLİ ADINA BAKI MUSIQİ AKADEMİYASI**

**KLASSİK SONATA JANRININ ÜZƏRİNĐƏ
GƏNC PİANOÇULARIN İŞİ**

metodik vəsait

Ali və orta ixtisas musiqi məktəblərinin tələbələri üçün

**Bakı Musiqi Akademianın Bədii şurasının
.....2016 il tarixli nömrəli əmri ilə
təsdiq edilmişdir**

BAKİ – 2020

Tərtibatçı:

İBRAHİMOVA NƏRMİN AYDIN QIZI

Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının
Konsermeyster ustalığı kaferdrasının dosenti,
sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru

Elmi redaktor: O.H.Abasquliyev
Azərbaycan Respublikasının Əməkdar İncəsənət xadimi,
professor

Rəyçilər:

1. Kəngərlinskaya Tamilla Fərrux qızı
Pedaqoji elmlər doktoru, professor

2. Hüseynova Ellada Hüseynəli qızı
Sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

MÜNDƏRİCAT:

GİRİŞ	4
1.D.SKARLATTI SONATA № 1 d-moll K 1, I. 366	5
2.D.SKARLATTI SONATA e-moll	8
3.İ.HAYDN. SONATA-PARTİTA	10
4.V.A.MOTSART SONATA №16. C-dur. K.№545	12
5.M.KLEMENTİ. SONATA №2 op37	15
İSTİFADƏ OLUNAN ƏDƏBİYYAT	20

GİRİŞ.

Təqdim olunan metodik vəsaitin məzmunu pianoçu-tələbələrin “Xüsusi pedaqoji hazırlıq” fənnin tədrisi və Uşaq Musiqi məktəblərinin pianoçu-müəllimləri üçün hazırlanıb və fortepiano dərslərində istifadə oluna bilər. O, gənc pianoçuların repertuarında əvəzsiz və vacib yer tutan klassik sonata janrıñ öyrənilməsinə həsr olunub. Burada D.Skarlatti, İ.Haydn, V.A.Motsart və M.Klementinin seçilmiş sonataları təqdim olunur və onların üzərində gənc pianoçuların işi göstərilir.

Qeyd etmək lazımdır ki, klassik fortepiano sonatasının təkammülündə D.Skarlatti, İ.Haydn, V.Motsart və L.Bethovenin böyük rolları olmuşdur. Dahi bəstəkarların hər biri bu janrıñ inkişafına əvəzsiz töhfə vermişdir və öz istedadını və peşəkarlığını yetərincə göstərmişdilər.

D.Skarlattinin sonataları erkən klassik sonata janrıñ nümunələrini təqdim edirlər, onun davamçıları İ.Haydn və V.Motsart bu janrıñ ən parlaq nümunələrini yaradmışdır, L.Bethovenin sonataları isə klassik janrıñ kulminasiya zirvəsi olaraq, gələcək romantizm dövrünün inkişaf yolunu göstərirler.

Motsartin sonataları işləmə tematik və modulyasiyalı rəngarənglik və məharətlərin müxtəsər və gözlənilməyən yerdəyişmələri ilə zəngindir.

Klassik sonata formasının əsasına qoyulan kontrast dialoq prinsipini Bethoven xüsusi yolla ifadə etmişdir. Obyektin subyektdə qarşılıqlı münasibəti, xarici aləmin daxili aləmi təkzib etməsi tezisi – bununla nəinki kontrasta təsiri, həm də qarşıqoyulmuş mübahisələr Bethoven yaradıcılıq metodunun xarakterik xüsusiyyətidir.

Motsartin ənənələrini Hummel, Kalkbrenner, Mošeles, Veber, Fild, Şopen inkişaf etmişdilər. Bethovenin ənənələrini isə Şuman və List, daha sonra isə Brams davam etmişdilər.

Aşağıda təhlil edilən seçilmiş klassik sonatalar uşaq musiqi məktəbinin pianoçu-şagirdlərinin təhsilində mühüm yer tutan əsərlər sırasındadır. Qeyd etmək vacibdir ki, təqdim olunan fortepiano üçün klassik sonatalar gənc pianoçuların pedaqoji repertuarına daxildir və onların hərtərəfli musiqi və texniki qabiliyyətlərinin inkişafı üçün çox faydalıdır.

Şagirdlər sonataları ifa edərkən, onların formasını, fakturanısını, ümumi xarakterini, həmçinin musiqinin qanuna uyğunluqlarını təhlil etməyə bacarmalıdır. Bu pianoçuların ümumi nəzəri bilikləri ilə ifaçılıq təcrübəsi arasında olan əlaqəni möhkəmləndirir. Müəllim, tədris prosesində şagirdə klassik sonata janrı haqqında ətraflı məlumat verməlidir ki, onun interpretasiyası bədii cəhətdən maraqlı olsun .

Klassik sonata janrinin üzərində gənc pianoçuların işi.

1.D.Skarlatti Sonata № 1 d-moll K 1, I. 366.

İtalyan bəstəkarı **Domeniko Skarlatti** (1685- 1759) həyatının böyük bir hissəsini İspaniyada və Portuqaliyada keçirmişdir. Barokko dövründə yaranan D.Skarlattinin əsərləri, gələcək musiqi klassizizm dövrünün təməlini qoymuşdur. Onun parlaq musiqi istedadı gənc yaşılarından bilinirdi və ilk musiqi müəllimi atası, tanınmış bəstəkar Alessandro Skarlatti olmuşdur. Sonra isə həmin dövrün digər tanınmış musiqiçiləri olan Gaetano Greco, Francesco Gasparini və Bernardo Pasquini-dən dərs almışdır. D.Skarlatti bəstəkar G.Hendel ilə dost olmuşdur.

D.Skarlatti musiqi aləminə gözəl əsərlər bəxş etmişdir, onun 500 dən artıq bir hissəli sonataları pianoçuların stolüstü kitabıdır. Bu sonatalar bir-birindən gözəl, rəngarəng səslənmə yaradır. Onun fortepiano əsərləri sərbəst bir tərzdə və yetkin bir kontrapunkt göstərir. Müasir fortepiano texnikası bu sonatalardan geniş formada təsirlənmişdir.

D.Skarlattinin sonataları dünya şöhrətli pianoçular tərəfindən ifa olunur. V.Horovitz bəstəkarın sonatalarını klavesin yerinə royalda çalmışdır. Klavesin virtuozu Scott Ross 1985-ci ildə bəstəkarın doğumunun 300 il döñümündə 555 sonata ifa etmişdir.

Sonata d-moll tonallığında, 4/4 ölçüdə yazılıb və sadə iki hissəli formadadır. Allegro tempində ifa olunur və bu sonatanın ümumi sürətli, cəld xarakterini təsdiqləyir. Sonata polifonik (imitasiya) üslubunda yazılıb və bir mövzunun inkişafına əsaslanır. Daha dəqiq, sonata iki səsli fuqa formasını xatırlayır.

Nümunə № 1

Əsas mövzu əsasən onaltılıqların tez-tez hərkətində qurulur və bununla fakturanın daima hərkətdə olan ümumi xarakterini yaradır. Elə buna görə də Sonata bir nəfəsə ifa olunmalıdır və hər iki hissənin sonunda fermata işarəsi onun tamamlamasını göstərir.

Birinci hissədə sağ və sol əllərdə əsas mövzunun girişi eyni şəkildə aydın, mələyim, səlist səslə ifa olunmalıdır və sonra sağ əldə rast gələn trellər yüngün və qısa səslənməlidir. Üç-altı xanələrdə sol əldə göstərilən tersiyalar non legato üslubunda və vahid səslə ifa olunmalıdır, onları ifa edərkən, pianoçunun əli klaviaturaya yaxın olmalıdır. İntervallar sanki bir harmoniya yaratmalıdır.

Ümümlükdə, birinci hissəsinin musiqi inkişafı səkkizinci xanədə yerləşən kulminasiya nöqtəsinə yönəldirilir və, baxmayaraq ki,

not mətnində dinamik işaretlər göstərilmir, burada crescendo etmək və mezo forte yə çatmaq məsləhət görülür. Sonra isə diminuendo vasitəsi ilə səslənməni get-gedə azaltmaq və mezo piano dinamikası ilə tamamlamaq lazımdır. Sol əldəki sonuncu trel piano nüansla səslənir. Eyni şəkildə dinamik planın inkişafı sonatanın ikinci hissəsində təkrarlanır, lakin kulminasiya nöqtəsi 22 xanədə yerləşir.

Sonatanın ikinci hissəsində 23-26 xanələrdə sol əldə gedən tersiyalar, xüsusu diqqət tələb edir. Burada bas səslərdən tersiya intervalllarına keçid qısa və düzgün pedalın köməyi ilə ifa olunmalıdır. Eyni zamanda non legato üslubunda.

Nümunə № 2

Sonata, hər bir klassik üslublu əsər kimi, tempin birliyini, vahidliyini tələb edir. Burada aqogikadan istifadə etmək lazımsızdır, çünki sonata sona qədər eyni tempdə ifa olunur və şagird sonatanı öyrənərkən birinci növbədə ritm dəqiqliyinə, düzgün sayına diqqət yetirməlidir.

Dinamikanın düzgün şəkildə qurulması, nüansların rəngarəngliyi, fakturanın aydın və oxunaqlı səslənməsi, ifa ritminin dəqiqliyi pianoçunun qarşısında duran vacib məsələlərdir. Onların uğurlu həll olunması əsərin xarakterini yaratmağa və interpretasiyasının maraqlı olmasına kömək edir.

2. D.Skarlatti Sonata e-moll

Sonata e-moll tonallığında, $\frac{3}{4}$ ölçüdə və sadə iki hissəli formada yazılıb. Allegro risoluto tempində ifa olunur və onun cəld, ürkəli xarakteri sağ əldə əsas mövzunun səslənməsindən başlayaraq və son tonika səsin üzərində tamamlanaraq, özünü biruzə edir.

Sonatanın iki səsli polifonik fakturası əsasən onaltılıqların daima hərəkətini təşkil edir. Pianoçu sağ və sol əllərdə yaranan melodik xətlərin ayrılıqda aydın eşidməsini bacarmalıdır. Buna görə də pianoçu sağ və sol əllərin partiyasını ayrıca öyrənməlidir və onların üzərində diqqətlə və daima çalışmalıdır.

Pianoçu sağ və sol əllərdə başlayan əsas mövzunun ilk səslənməsinə xüsusi diqqət yetirməlidir. İki xanəli əsas mövzu forte nüasında və cəsur ifa olunur. Burada musiqi hərəkətinin istiqaməti vurğu ilə göstərilən əvvəlcə sol, sonra isə si səslərinə yönəldirilir. Bu səslərə kiçik crescendo ilə yanaşmaq məsləhətdir.

Nümunə № 3

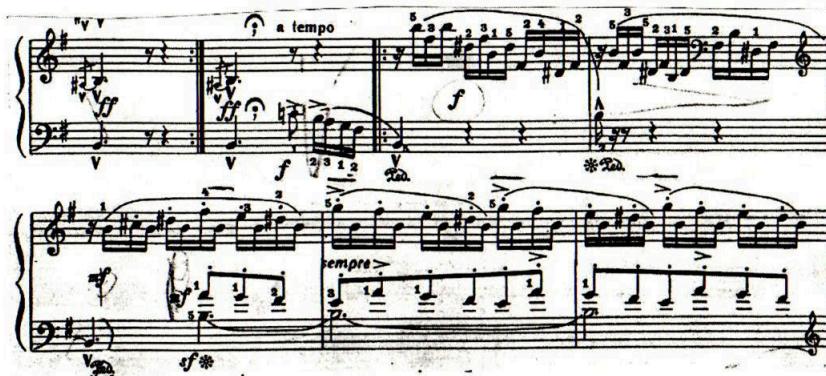
Ümümlilikdə, sonatanı ifa edərkən, göstərilən strixlərə diqqətlə yanaşmaq lazımdır, çünki onların düzgün ifası, əsərin ümumi xarakterini təyin edir. Qeyd etmək lazımdır ki, B.Bartokun redaksiyası nüanslarla, strixlərlə, dinamik işarələrlə çox zəngindir.

Not mətnində göstərilən pedal işarələri də nəzərdən qəcmamalıdır və onun düzgün və təmiz istifadəsi pianoçunun eşitmə qabiliyyəti ilə hər dəfə yoxlanılmalıdır.

Birinci hissə iki forte nüansında tamamlanır və bu sonatanın ümumi kulminasiya nöqtəsidir. Burada göstərilən fermata işarəsi vacib rol oynayır və onu nəzərdən keçirməmək olmaz.

İkinci hissə forte nüansında başlayır və sol əldə bas səslər pedalın köməyi ilə güclü səslənməlidir (30-36 xanələr).

Nümunə № 4



Sonatanın üzərində iş çox ciddi və diqqətli aparılmalıdır, çünkü onun imitasiya üslubunda polifonik fakturası hər bir melodik səsin öz inkişafının aydın səslənməsini tələb edir. Məsələn, 49- 51xanələrdə sağ əldə üç səsli faktura yaranır və orta uzun səsləri saxlamaq lazımdır. Bunun üçün uyğun və rahat aplikatura seçilməlidir.

Sonatanın son xanələrində sağ və sol əllərdə çox sayılı vurgular göstərilir və onlar forte nüansında ifa olunurlar. Buna baxmayaraq sol əldə gedən akkordlar və sağ əldə onaltıqların hərəkəti köbəd səslənməməlidir. Onlara dolğun səslə, əhəmiyyətli və appena allargando, yəni bir gədər tempi azaldaraq ifa etmək lazımdır.

Ümümlikdə, qeyd etmək lazımdır ki, D.Skarlatti sonataların öyrənilməsi və ifası pianoçuların inkişafında vacib və əvəzedilməz bir mərhələdir.

3.İ.Haydn. Sonata- Partita.

Sonata C-dur tonallığında, 4/4 ölçüsündə, yazılmışdır və Allegro tempində ifa olunur. Əsər iki hissəlidir. Birinci hissə sonata formasında yazılib: ekspozisiya 1-17, işləmə 18-32 və repriza 33- 52 xanələrdən ibarətdir.

Sonata sadə homofon harmonik fakturada yazılib. Əsas mövzu çərək notların hərəkətində yaranır və non legato strixi ilə, forte nüansında ifa olunur. Sağ əldə gedən melodiyani sol əldə olan albert basları müşayiət edir. Bu müşayiətin üzərində ayrıca işləmək lazımdır ki, onun səslənməsi ritm cəhətdən düzgün və dəqiq olsun. Sol əlin hərəkəti sonatanın ritmik fonunu yaradır. Onun ifası bir pozisiyada olmalıdır və sağ əldə gedən melodianın səslənməsinə mane olmamalıdır. Əsas melodianın ifası dərin səslənməlidir, burada göstərilən çox sayılı vurgular və mordent işaretləri köbüd səslənməsinə yol verməməlidir.

Nümunə № 5

A musical score page featuring two staves of music. The top staff is for the right hand (Allegro) and the bottom staff is for the left hand. The music is written in common time (4/4). The key signature is C major (no sharps or flats). The notation includes various note values (eighth and sixteenth notes), rests, and dynamic markings like 'f' (forte) and 'p' (piano). Measure numbers 321 and 322 are visible above the staves. The title 'Nümunə № 5' is centered above the staves.

Səkkizinci xanədən köməkçi mövzu başlayır və onun inkişafı əsas mövzudan daha zəngindir. O əsas C-dur tonallığının dominantasında tamamlanır.

On səkkizinci xanədən orta - işlənmə bölməsi g-moll tonallığında başlayır. Otuz üçüncü xanədən repriz hissəsi başlayır və bu hissədə ekspozisiya bir qədər dəyişmiş formada təkrar olunur.

Nümunə № 6



Ümumiyyətlə, not mətnində verilən dinamik işaretlər çox az miqdarda qeyd olunub, buna görə də işaret dinamikasından daha çox istifadə edilməli, ifaya, əsərə rəngarənglik gətirilməlidir.

Sonatanın ikinci hissəsi C-dur tonallığında yazılib və Andante (addımla) tempində ifa olunur. Burada sağ əldə aparılan əsas mövzu on alılıqların triol şəklində hərəkətini təşkil edir. Ümumiyyətlə, sonacan davam edən triol hərəkəti ifaçıdan dəqiqliyi, düzgünlüyü tələb edir. İkinci hissə Andante tempində yazılmamasına baxmayaraq xarakteri cəld və zirəkdir. Pianoçuya bunu nəzərə alaraq hər bir əlin ayrılıqda partiyasını öyrənmək, sonra isə hər iki əli birlikdə məşq etmək məsləhət görülür.

Nümunə № 7

Musical score for Motsart's Sonata No. 16, Andante section. The score consists of two staves. The top staff is for the right hand (treble clef) and the bottom staff is for the left hand (bass clef). The tempo is Andante. Fingerings are indicated above the notes: 2 4 1 2 4 2 2 3 5 2 4 2 2 3 2 2 5. Dynamics include *p* and 3. The bottom staff has dynamics 3 3 3 3 3 3 3 3.

4. V.A.Motsart. Sonata №16. C-dur. K.№545.

Motsartın fortepiano üçün sonataları klassik sonata janrinin ən parlaq nümunələridir. 19 sonatanın arasında məşhur C-dur sonatası gənc pianoçuların repertuarında xüsusi yer tutur. Sonata 1788 -ci ildə Vyanada yazılıb və üç hissədən ibarətdir. Birinci hissə - Allegro, ikinci - Andante və üçüncü - Rondo.

Sonatanın birinci hissəsi özünəməxsus oynaqlığı, şən xarakteri ilə seçilir. Əsər Allegro tempində ifa olunur. Burada Motsarta xas olan xirdalıqlar, melizmlər, parlaq ifa, şəffaf musiqi ön plana çıxır.

Birinci hissə klassik Sonata Allegro formasında yazılıb: ekspozisiya - 1-28 xanələri əhatə edir. Burada əsas və köməkçi mövzular konrast prinsipinə əsaslanaraq, ekspozisiyanın dramaturgiyasını zənginləşdirir.

Nümunə № 8

Musical score for Motsart's Sonata No. 16, Allegro section. The score consists of two staves. The top staff is for the right hand (treble clef) and the bottom staff is for the left hand (bass clef). The tempo is Allegro with a tempo marking of J = 130. Dynamics include *mp dolce*. The bottom staff has dynamics f.

Sol əlin albert baslarını müşayəti ilə ifa olunan sağ əl melodiyası mezzo piano və dolce, yəni zərif səslə ifa olunur. Baxmayaraq ki, əsər tez tempdədir burada sakitliyi daima qorumaq lazımdır. Əsas mövzunun hər bir frazاسının fərdi xüsusiyyətlərini aydınlaşdırmaq lazımdır. On altilıqların yuxarıya doğru hərəkəti əsas mövzunu on ikinci xanədə forte nüansı ilə tamamlayır.

Tədricən səkkizlikdən onaltıqliqla keçən quruluş əsərdə inkişaf yaradır. Onaltıqliqları olduqca leqato ifa etmək lazımdır. Bunun üçün barmaqların düzgün applikaturası seçilməlidir.

Pedaldan çox az istifadə etmək məsləhətdir, çünki Motsarta xas olan fortepiano üslubu səslənmə prosesinin şəffaflığını tələb edir. Buna görə də pedal ilk sayda və çox qısa götürülür.

Əsəri ifa edərkən diqqət yetirilməlidir ki, burada baş verən trellər, melizmlər xırda texnika xüsusən dəqiqliklə yerinə yetirilməlidir. Eyni zamanda hər bir frazanın ifadəli səslənməsi və digər frazaların birləşməsi pianoçunun diqqətindən yayılmamalıdır.

Ifa baxımından burada on altilıq notlarının tez tempdə ifa olunmasını nəzərə alsaq şagirdin bu epizodları ilk növbədə ağır və dəqiğ ritmlə məşq etməsi vacibdir. Köməkçi partiyani ifa edərkən sol əl onaltıqliların müşaiyəti olduqca sakit, sağ əldə isə əsas melodiya dolğun və zərif ifa olunmalıdır.

Köməkçi partiyada soprano gedən zərif, şəffaf melodiyani daha aydın göstərmək lazımdır. Burada baş verən sol və sağ əllərin yerdəyişmələrinə applikatura baxımından xüsusi diqqət yetirmək lazımdır. Bu dörd xanəli epizod ifaçıda xüsusi çətinlik törədə bilər.

Eyni zamanda sonatada pedal olduqca az istifadə olunmalıdır. Köməkçi partiya, əsas mövzudan fərqli olaraq, daha inkişaf xarakterini daşıyır. Ümumiyyətlə, sonatada rast gələn on altilıqların daima hərəkətini dəqiğ, ağır tempdə möhkəm barmaqlarla öyrənmək lazımdır.

İşlənmə bölməsində sağ və sol əllərin yerdəyişmə epizodlarına rast gəlirik və təcrübə göstərir ki, bu yerdəyişmə hərəkəti pianoçularda bir qədər ifa çətinlikləri yaradır. Bu çətinliklər, əsasən ritmik dəqiqiliyinin pozulması ilə bağlıdır. Buna görə də, sağ əldən sola və sol əldən saga keçidlərin üzərində ayrıca məşq etmək, dalğavarılıyi göstərmək, tempin vahidliyinə nail olmaq lazımdır.

Dinamik baxımından sonatanın sadə olduğuna baxmayaraq, çalışmaq lazımdır ki, ifa prosesi parlaq, rəngarəng və oxunaqlı səslənsin. Reprizada eynilə əsas tonallığın subdominanta tonallığında keçir. Xarakter obraz olduğu kimi qalır. Motsarta xas olan xırda texnikanı nəzərə alsaq, pedaldan olduqca az istifadə etməli, akkordları yüngül çalmaq lazımdır.

İkinci hissə sonata formasında yazılıb və 3/4 ölçüsündədir. Mülayim və tələsmədən ifa olunur. Onun rəqsvari və oxunaqlı xarakteri pianoçudan maksimum dərəcədə legato ifa üslubunu tələb edir. Bunun üçün ilk önce düzgün applikaturanın seçimini dikkət vermək məsləhət görülür, xüsusi ilə sağ əldə.

Nümunə № 9

Sol əldə albert basların on altılı notlarla hərəkəti düzgün ritmik fonu yaratmalıdır və sağ əldə gedən melodianın aydın və ifadəli səslənməsinə kömək etməlidir.

Ekspozisiya bölməsi (1-32 xanələr) əsasən piano və mezzo piano dinamikasında ifa olunur. Buna baxmayaraq, ifa prosesi rəngarənglik tələb edir və bu baxımdan ehtiyac olan xanələrdə crescendo və diminuendo etmək məsləhət görülür. Bu dinamik nüansların istifadəsi işlənmə və repriz bölmələrinə də aididir.

Üçüncü hissə - Rondo - Allegretto tempində ifa olunur və çox şəhər, oynaq xarakterdədir. Rondo -nun əsas mövzusu sağ və sol əllərdə gedən tersiyaların növbələşməsi əsasında qurulur. Bu növbələşmə musiqidə sanki sual - cavab yaradır və bütövlükdə üçüncü hissədə hər dəfə əsas mövzu səslənərək, pianoçu bu vacib olan intonasiyanı göstərməlidir. Üçüncü hissənin son xanələrində pianoçu crescendo edərək, forte nüansında sonatani tamamlayır.

Nümunə № 10

The image shows a musical score for a piano piece. It consists of two staves. The top staff is labeled "Rondo Allegretto" and has dynamics "(mf)" and "p". The bottom staff continues the musical phrase. The music is written in common time, with various note values and rests. The piano keys are indicated by vertical lines with dots or dashes.

5. M.Klementi. Sonata №2 op.37

Sonata D-dur tonallığında yazılmış və üç hissəlidir. Birinci hissə Allegro assai tempində ifa olunur. O, ikinci - Menuet və üçüncü - Trio hissələrindən daha iridir və dramatigiya baxımdından daha inkişaflıdır. Birinci hissənin dinamikası çox zəngindir. Əsas mövzu əvvəlcə forte sonra isə piano səslənir və iki pianoya enir.

Nümunə № 11



Bu dinamik proses - forte - piano - iki piano yenə də təkrarlanır. 13-'15 xanələrdə sol əldə gedən səkkizliklər ağır staccato, yəni marcato strixlə ifa olunur. Burada sol əldə əsas mövzunun intonasiyaları səslənir və onu bir qədər aydın göstərmək vacibdir. Sağ əldə isə on altilıqların hərəkəti müşayiət fonu yaradaraq, asta səslə və dəqiq ritmdə ifa olunur.

Nümunə № 12



Ümumiyyətlə, Sonatada ritm dəqiqliyi çox vacib rol oynayır, buna görə də pianoçu öz diqqətini bu məsələnin həllinə yönəltməlidir. Hətta metranomla işlənsə, ritmlə bağlı yaxşı nəticə əldə etmək olar.

23-cü xanədən başlayaraq piano nüansında köməkçi mövzu səslənir. 27-30 xanələrdə triolların hərəkəti diqqəti cəlb edir. Onlar ritm baxımdan çətinlik yarada bilər. Burada bir gədər crescendo edərək dinamika forte nüansına gəlir və sonra yenidən piano nüansına enir. İki forte nüansında, üç dəfə dominanta akkordu birinci hissəsinin ekspozisiya bölməsini tamamlayır. Sonra işlənmə bölməsi səslənir, repriza isə köməkçi partiyadan (75-ci xanə) başlayır.

Bu çətinliyi aradan qaldırmaq üçün pianoçu, məşğul olaraq, özünə çox diqqətli qulaq asmalıdır və ritm baxımdan alınmayan parçaları ayrıca öyrənərək, təkrarlamaçıdır.

Pianoçunun daha bir çətinliyi 77-90-cı xanələrdə yerləşən passajlarda baş verə bilər. Burada crescendo edərək, çərək notların sol əldə və səkkizliklərin sağ əldə triol ritmində hərəkəti bir vahid səs dalğası kimi ifa olunmalıdır. Buna görə də pianoçu həmin xanələrin üzərində uzun müddət məşğul olmalıdır.

Birinci hissənin sonunda (91-94 xanələr) sol əldə yenə triolların hərəkətinə pianoçu öz diqqətini yönəltməlidir, onların hərəkəti crescendo vasitəsi ilə iki forte nüansına yüksəlir və D-dur tonallığının tonika akkordları üç dəfə parlaq səslə ifa olunur.

Ümumiyyətlə, Sonatada rast gələn ritm dəyişikliklər, keçidlər bəzən ifa prosesinə xələl gətirə bilər. Belə bir halların baş verməməsi üçün dəqiq ritmik döyüntünü (nəbzi) pianoçu hər bir an hiss etməlidir.

Birinci hissənin sonunda sağ əldə göstərilən trel işaretini pianoçu sol əldə gedən triolların ritmində bərabər ifa etməyinə diqqət yetirməlidir ki, sağ və sol əllərin hərəkəti ritm baxımdan düzgün olsun.

Ikinci hissə - Menuetto, *leggiero*, yəni zərif, mülayim səslə və tələsmədən ifa olunmalıdır. Menuet fransız salon və üç təqqıltı rəqsdir, “kiçik” mənasını verir.

Nümunə № 13



Klassik sonata janrında Menuet çox vaxt ikinci, ya da üçüncü hissə kimi istifadə edilir. Onun 3/4 ölçüsü və Andante - sanki kiçik addımlarla - ifa tempi ümumi xarakterini təyin edir. Menuetin i fasında xanələrin birinci sayını hiss etmək çox vacibdir, lakin onları vurğu ilə ifa etmək olmaz, çünki daima şəkildə vurgulama musiqi prosesinin vahid birləşməsinə xələl gətirə bilər.

Menuetin ifasında pedaldan istifadə etmək olar, pianoçu onu xanənin bir sayına götürsə və iki sayına qaldırsa, səslənmə prosesi daha dolğun və oxunaqlı olar.

Menuetin 9-16-cı xanələrdə triollar hərəkəti baş verir və bu pianoçudan ritm dəqiqliyini tələb edir. Bu xanələrdə sol əldə gedən oktavaların pedalın köməyi ilə ifa olması məsləhətdir.

Menuet əsasən legato və non legato üsulunda ifa olunur. Qeyd etmək lazımdır ki, not mətnində çox sayılı dinamik işarələr göstərilir. Onları nəzərə alıb, göstərməklə, Menuetin musiqi obrazını və xarakterini yaratmaq olar.

Sonatanın üçüncü hissesi Trio sadə iki hissədə yazılıb və hər biri repriza ilə təkrarlanır. Trio Moderato tempində ifa oluna bilər, hər halda onun ifa tempi Menuetdən bir qədər tez və canlı olmalıdır. Burda sol əldə gedən sinkopaları yüngül səslə və dəqiq ritmi ilə ifa olmalıdır.

Nümunə № 14

Trio piano nüansında başlayır, üçüncü xanədən crescendə edərək pianoçu beşinci xanədə forte ifa edir, sonra isə səslənmənin dinamikası azalır və piano nüansına qayıdır. Trionun ikinci hissesi forte nüansında başlayır və get-gedə dinamika azalır, piano səslənir və sonda iki piano PP dinamik işaretisi ilə, sakit səslənmə ilə sona çatır. Trio dan sonra Sonatanın Menuet hissesi bütövlükdə təkrarlanır.

Ümumiyyətlə, klassik sonataların öyrənilməsinə və səhnədə ifasına, onları məhsur, yüksək peşəkarlı ifaçıların interpretasiyasında dinlənməsi və təhlili çox xeyirli və dəyərlidir. Bu metod əsəri tez bir zamanda düzgün öyrənməyə, başa düşməyə və yadda saxlamağa kömək edir.

İstifadə olunan ədəbiyyat:

1. Abasquliyev O.H. Kəngərlinskaya T.F. Fortepiano metodikasından mühazirə kursu. Bakı: «TS», 2001.
2. Fortepiano ifaçılığı və pedaqogikasının aktual problemləri. Elmi və metodik əsərlərin məcmuəsi. I buraxılış, Bakı:Adiloğlu, 2006.
3. Fortepiano ifaçılığı və pedaqogikasının aktual problemləri. Elmi və metodik əsərlərin məcmuəsi. II buraxılış, Bakı:Adiloğlu, 2008.
4. İbrahimova S.M. Xüsusi pedaqoji hazırlıq kursu üzrə Müntəxəbat. Bakı: Adiloğlu, 2008.
5. Гольденвейзер А.Б. Статьи, материалы, воспоминания. /Сост..общ.ред. Д.Д.Благого, М.: Сов. композитор,1969.
6. Гофман И. Фортепианская игра. Ответы на вопросы о фортепианной игре М.: Музгиз, 1961.
7. Милич Б.Е. Воспитание ученика-пианиста в 3-4 классов ДМШ. Киев: Музична Україна, 1979.
8. Нейгауз Г.Г. Об искусстве фортепианной игры. 4-ое изд. М.: Музыка, 1982.
9. Савшинский С.И. Пианист и его работа. Л.: Сов. композитор, 1961.
10. Сеидов Т.А. Азербайджанская фортепианская культура XX века: педагогика, исполнительство и композиторское творчество. Баку: Аз. Гос. Изд., 2006.
11. Теплов Б.М. Избранные труды: В 2-х т. Т.1. М.: Педагогика, 1985.